

THULEBOERNE - DE HERLIGE MENNESKER

Af kredslæge *Aage Gilberg*

Hos Knud Rasmussen og Peter Freuchen havde jeg læst om polareskimoerne, og på de expeditioner, jeg deltog i til Østgrønland, havde Lauge Koch gang på gang fortalt mig om dem. Jeg vidste således på forhånd, at disse folk på mange måder var en ganske enestående stamme.

Da min kone og jeg som nygifte i sommeren 1938 om bord på Sværdfisken stod ind i North Star Bay, og jeg som den første statsansatte læge skulle arbejde i Thule, kom vi derfor med meget store forventninger, hvilket kan være farligt, men vi blev ikke skuffede.

Hvorfor længes så mange af os, der har boet i Grønland, tilbage? Jeg tror, man kan sige, at der er tre hovedårsager: Den enestående, storslåede natur, den enestående umiddelbare og venlige befolkning og den primitive levevis, der ligesom giver ekstra mening i tilværelsen med tilfredsstillelse ved overvindelse af fysiske vanskeligheder, ved at skaffe føden ved jagt og fiskeri, ved at skulle lave alt muligt selv, og som rummer tid til at leve, tid til at spise, sove, elske og meditere – de universalkrav, som de gamle kinesiske vismænd stillede til livet, og som stiller krav til én om at kunne underholde sig selv og andre uden at være slave af den gråmelerede forlystelsesindustri's magtfulde direktiver. Jeg har været langs øst- og vestkysten af Grønland og mange steder oplevet dejlige kombinationer af disse grundsubstanser i charmen ved livet i og dermed længselen efter Grønland, men jeg tror ikke, at de nogen steder findes – eller fandtes så overbevisende rigt, stærkt og klart, hver for sig og kombinerede, som i det Thule, jeg oplevede.

Thule distriktet er et ganske smalt kystland beliggende mellem 74,5° til lidt over 80° nordlig bredde, i areal på størrelse med Danmark, men med noget større afstande. Kystfjeldene er de fleste steder meget stejle og ustandseligt gennembrudt af store, flotte bræer. Havet er tilfrosset det meste af året, 9–10 mdr. Mørketiden varer 4 mdr. – som den modsvarende midnatssolperiode. Temperaturen svinger mellem ÷50 og +6° grader Celcius. Sommeren med plusgrader er ganske kort – 3–4

uger – men hektisk og skøn, særligt præget af de gule valmuer og røde niarsiaq, som pludseligt står der og pynter.

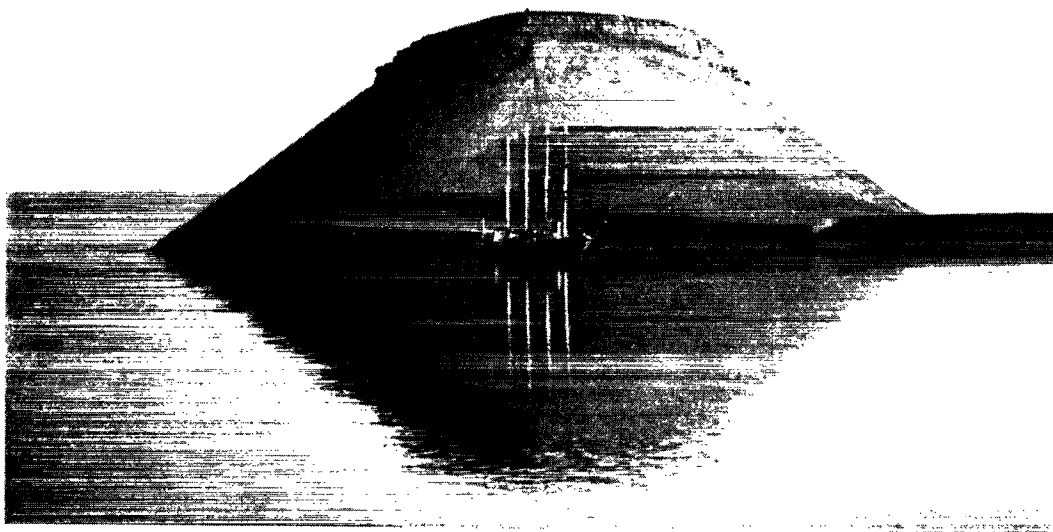
Disse forhold er nok barske, men giver samtidig mulighed for oplevelse af en sådan skønhed og så rige stemninger, at man bliver stum og bare er fyldt af dyb taknemmelighed. Storslåetheden, endeløsheden kan være så overvældende, at det lille menneske, som opholder sig her, klart sættes på plads som det ubetydelige og intetsigende fnug, han er. Ingen steder er luften så ren og klar som her. Ingen steder oplever man lyset og dets trylleri som her, de mange rige nuancer mellem lys og skygge, farvesymfonierne på himlen, på isen og sneen. Og rigtig tindrende måneskin, som omskaber perioder af mørketiden til et mystisk ferige både dag og nat, kendte man først her. De flere døgn lange hvalrosjagter i fuldmåne glemmer jeg aldrig.

Dette distrikt har jeg under årstidernes skiftende forhold gennemrejst fra Inuarfigssuaq i nord til Kap Melville i syd. Alle bopladser, hvert hus og hvert eneste menneske er besøgt og undersøgt. Rejserne foregik kun med hundeslæde og var foruden at være en embedspligt den vidunderligste sport i verden. Kørslen foregik næsten udelukkende på havis eller indlandsis. Begge steder findes slemme revner og spalter, og her må slæden kunne nå over som bro, derfor er den meget lang. Man kører heroppe også med meget store læs, og der rejses meget – både på jagt- og fornøjelsesture, og endelig skifter man alt efter fangstmulighederne hyppigt boplads. Så kører man af sted med hele familien og alt, hvad man ejer. Også af den grund skal slæden være stor, den trækkes af 12–20 hunde. Hundene er som regel vel-fodrede, og de voksne hunde er altid bundne.

En slæderejse heroppe i godt vejr i den lyse tid er vel nok klimaks af al skønhedsoplevelse. Alene det at se de glade hunde med halerne lige i vejret og de lange, røde, dampende tunger fare af sted hen over den blåhvide flade, fylder én med glæde. Alene det lille, spæde slædespor, man trækker hen over de gigantiske ismarker, giver en egen poetisk og rig oplevelse, og så kommer jo hele farvespillet i isbjerge og skruninger, man passerer, ikke mindst i Melvillebugten. Og oppe bag kystfjeldene indlandsisen, som navnlig under den lavtstående midnatssols stråler antager de sarteste lysrosa toner. Isfjeldene kaster lange, blåviolette skygger og antager selv de ejendommeligste nuancer i blåt og grønt, og deres besynderlige former sætter ret fantasien i sving.

Men det er ikke altid idyl. Det kan være så bidende koldt, at man ikke har øje for alt det skønne, men trods sine velholdte kamikker, bjørnebukser, rensdyrpels og gode vanter må løbe ved siden af slæden for at holde varmen.

Og det kan ligefrem være uhyggeligt at rejse i mørketiden: Man mente, at man kørte på god is, men pludselig vil hundene ikke længere, og når man står af slæden og går frem og kikker efter, forstår man det, for der er åbent vand forude. Man

„Sværdfisken“ for anker i havnen ved Knud Rasmussens Thule
(kl. 1,30 nat).

Foto: Aage Gilberg

må så prøve at finde ind til land og over de revner, der altid findes ved isfoden. Nogle hunde dratter i vandet, og måske går man selv samme vej, men man er næppe kommet op igen, før vandet er blevet til tusinder af små, fine istapper, som man børster af skindtøjet med sit piskeskæft. Man aser frem over stenet land med kun meget lidt sne. Der står gnister om mederne, når man skurrer mod stenene. Slæden sidder fast, og man må af og rokke den løs. Pludseligt hænger man og dingler på randen af en kløft, man ikke har bemærket i mørket. Hundene er standset, men det er nær gået galt.

På havisen kører man – og da ganske særligt i mørketiden – lige langs kysten, dels for at orientere sig og dels for at kunne komme i læ i tilfælde af storm. Stormene, som ofte kan stige til orkaner, kommer ganske pludseligt. En snesky farer ud over kystfjeldene, og straks efter er alt ét eneste hvirvlende hvidt. Det er frygtelig koldt, og man kan næsten intet se. Vi var en gang fire slæder på rejse, der i en sådan situation søgte ly i en lille klippehule. Det føg stærkt derind, men vi lukkede den med store sneblokke. I to døgn kunne vi ikke få næsen udenfor. Heldigvis havde vi godt med frossen hvalros, skibskiks og the med os. Vi trampede et leje i sneen, sov, snakkede og lo og forrettede de nødvendige ærinder i tæt klynge, mænd og kvinder imellem hinanden. Isen, vi havde kørt på, blev brudt op af orkanen, mens vi tætnede

indgangen til hulen. Vi glædede os over at have klaret denne kritiske situation. Tilfredsheden med og rigdommen ved livet understreges af sådanne oplevelser.

Kørsel på indlandsisen er anstrengende og spændende. Gang på gang falder man i forundring over, hvad disse fantastiske slædehunde kan præstere i spring over bræspalter, at de kan trække den tunge slæde op ad sådanne hældninger, at de kan slæbe bagefter og bremse under nedfarten. Man blev efterhånden halvkammerat med dem. Mage til dyr traf man aldrig.

På de almindelige mindre rejser kom man som regel i hus efter et par døgn forløb, på de lange kunne der gå mere end en uge. Men under alle omstændigheder er det en vidunderlig afslutning på en slæderejse at komme i hus. Folkene har set os på lang afstand ude på isen og har skyndt sig at sætte kødgryderne over spækklampen og står nu på isfoden og modtager os med muntre tilråb. Træt, sulten og forfrossen kryber man gennem den lange husgang ind i det lille jordhus – hjemme ville man kalde det en hule, men her synes man, det repræsenterer alt, hvad man kan ønske sig af komfort og hygge. Det er velventileret, som regel rent og med dejlige skind på briksen, bedre og hyggeligere end mangt et langt dyrere træhus. Der lugter så dejligt derinde af kogt sælkød, og der hænger fin frossen narhvalhud til tøning. Tænderne løber i vand, mens man hjælpes af med pels og kamikker, og ens kolde, ødelagte tæer bringes til live af omsorgsfulde hænder – måske hjulpet af en blød, varm mave. Det som måske varmer og glæder allermest, er dog det enestående, oprigtige, strålende smil, som ustandseligt spiller i disse menneskers kønne, sorte, mandelformede øjne. Disse smil, der aldrig helt forsvinder – selv ikke i de mest alvorlige og farlige situationer – har taget fast plads i min erindring, så jeg endnu kan glæde mig over dem.

Hvor man dog nød måltidet, der nu fulgte. Ingen kan koge kød som en polar-eskimokvinde, ingen kan servere det med en så fuldendt charme – de fine, små hænder med graciøse bevægelser, som en balletdanserinde kunne misunde, og så er hun iført den mest kvindelige dragt, man kan tænke sig: De lange, hvide kamikker, der når helt op til lårroden, hvor strømpens bjørnehårsbesætning når sammen med den tilsvarende kantning på polarrævebukserne, den rene farvestrålende anorak, halsdugen – og så hovedet på sned, det skælmske smil, og det lange, sortblanke hår sat op i en koket sløjfe. Jo, smuk og elskværdig servering betyder meget for fordøjelsen – det lærte jeg allerede i skolen. Og jeg skal love for, at her heller ikke bliver holdt igen på madlysten, heller ikke, da turen kommer til mattaq'en.

Jeg har boet mange nætter i sådanne huse og spist flere hundrede måltider hos eskimoerne, sæl, hvalros, isbjørn, hare, ræv, hund, fugle, værdifulde indvolde – kogt eller rå. Godt smagte det, og alt, hvad man havde brug for, indeholdt det. De første dage var vi vel nok noget forsigtige og tilbageholdne, men det varede ikke

Inutaq i pinsesnit på strandbredden ved Siorapaluk.

Foto: Aage Gilberg

længe, før vi levede på samme måde i vor egen husholdning og prøvede på at gøre os lige så uafhængige af butikken, som eskimoerne var med hensyn til madvarer. Og nu i Mariager spiser vi sammen med unger og gæster lige så ofte sæl og hval som mange i Grønland – der er intet, der som lugt og smag kalder erindringerne frem, og det er skønne minder, som dukker op under disse måltider. Vi mindes talrige fødselsdagsselskaber, barnedåb, bryllup og ganske almindelige små selskaber – som da vi første gang fik hvalroshjerte og var fire om at dele et, det blev over 1 kg til hver. Eller vi kommer til at tænke på de gange, vi virkelig oplevede at sulte, f. eks. da vi nogle stykker på rejse sammen i den nordlige del af distriktet var kørt vild i tåge og sne og efterhånden ikke havde andet end the i et par dage – og så kom ned til havisen og fik sæl, da kunne ingen af os vente på kogning, men stillede den værste sult med varm råkost, men vi spiste derefter med korte mellemrum masser af kogt kød, og vi blev alle meget glade. En af eskimoerne gav den kosteligste forestilling, talte og dansede trommedans som en række af vore fælles venner ville have gjort det. Vi blev næsten syge af latter, en Peter Kitter kunne ikke have gjort det mere fremragende. Sådan lå vi over i telt under snestorm i to døgn og spiste kød, snakkede, fortalte historier, imiterede og sov og lo og lo. Livet var dejligt.

Under sådanne forhold og betingelser levede polareskimoerne i deres skønne område på Grønlands nordvestlige hjørne, da vi boede hos dem.

Fra den første dag, vi mødte dem, imponerede de os – nej, det er nok rigtigere at sige, at vi nærrede ærbødighed for dem og beundrede dem. Man lagde straks mærke til deres velklædthed. Ingen indhandlede skind, før familiens eget behov var dækket. Senere erfarede vi, at de i det hele taget havde en høj hygiejnisk standard. De vaskede hænder før og efter et måltid, og på de lange rejser gjorde de ofte os til skamme ved i 30–40 graders kulde at vaske sig i sneen, før de rettede an og spiste, og opvask blev der under de primitive og vanskelige forhold heller ikke sløset med. Tuberkulosen var jo en dominerende lidelse og fordrede effektiv smittebekæmpelse. Her var eskimoerne helt med i alle gode bestræbelser. Man spyttede ikke på gulvet, man hostede ikke hinanden i hovedet, slikkede ikke på fingre, når man skulle se i bøger og blade, og man gjorde selv opmærksom på, at service skulle skoldes, hvis man var mistænkt for at fejle noget. Man kunne således indtage et måltid i et eskimohus med større tryghed end i mangan en restauration i en storby.

Nu er det selvfølgelig klart, at eskimoerne ikke selv har fundet på disse hensigtsmæssige, hygiejniske foranstaltninger, men de har vist forståelse og samarbejdsvilje, når de har fået de nødvendige oplysninger og henstillinger – først af Knud Rasmussen og Peter Freuchen, og siden af de læger, som ansattes i Thuledistriktet, og her skal særligt pioneren Mogens Holm nævnes. Præsterne har også været betydelige medhjælpere i dette arbejde – også i min tid lod vi præsten i tilslutning til en

*På vej ned fra indlandsisen ved Politikens Bræ -
Nassaq mærker optræk til storm.*

Foto: Aage Gilberg

gudstjeneste, hvor jo næsten alle mødte, tale om nødvendige hygiejniske forholdsregler.

Man kom også hurtigt til at glæde sig over den fine sociale indstilling, der prægede befolkningen. Ingen led nød – undtagen evt. i fællesskab i vanskelige perioder. Der var altid fangstparter til gamle og syge eller andre, som havde vanskeligheder og ikke selv kunne fange. Der var ikke tale om nådegaver, men tildeling med en naturlig og værdig selvfølgelighed.

Den naturlige værdighed sporedes i det hele taget på alle områder i en fin kombination af selvrespekt og respekt for ethvert medmenneske, derfor heller ingen servil opførsel overfor embedsmænd eller andre danskere. Man blev behandlet som en ligestillet på en sådan måde, at det følte som en ære. Og det var det. Polareskimoerne betragter sig selv som inuit, menneskene, alle andre er egentlig fremmede og ikke helt rigtige mennesker.

Polareskimoerne ved udmærket godt, at den hvide mand er en underlig, barnlig ubehjælpelig størrelse, der ikke rigtig kan noget af det, det i deres land kommer an

på. Han kan ikke slå så godt med en hundepisk som en af deres egne 5–6 års unger og lærer vel aldrig at køre en slæde helt perfekt. Han kender ikke isens hemmeligheder og fangstdyrenes vaner. Tit smiler de vel af ham og morer sig i fællesskab over ham ved en gryde kød i et af husene, men de bliver aldrig ondskabsfulde og ser ikke ned på ham. De opfører sig overfor ham som en god, trofast og hjælpsom kammerat. Til gengæld retter de sig fuldstændig efter ham på de områder, hvor de føler sig sikre på, at han har mere erfaring og kundskab end de. De var således de behageligste patienter, man kunne tænke sig.

Polareskimoerne er altid hensynsfulde og hjælpsomme, og de er intelligente og dygtige. Er man med dem ude i farefulde situationer, står de inde for ens velfærd med deres liv. Jeg husker, at jeg en gang under en noget besværlig rejse i Melvillebugten sprang af slæden og løb hen for at fotografere et isfjeld under en særlig raffineret vinkel. Det undrede mig, at jeg næsten omgående havde en eskimo på hver side af mig. De var klar over, at jeg begav mig ud i farligt område, selvom isen så god ud, og de holdt sig på siden af mig for at våge over, at jeg ikke skulle komme i vanskeligheder.

De store verdensberømte, danske og amerikanske, arktiske expeditioner, der udførtes ved hjælp af hundeslæde og med Thule som udgangspunkt, havde næppe kunnet lade sig gennemføre – trods fremragende initiativtagere og ledere – hvis ikke de var bygget op på disse enestående Thulefolk, der har taget alle de medfølgende strabadser halvt som en leg – ja, næsten som en behagelig afveksling i dagliglivet.

Jeg tænker på Qavigarssuaq, som vi sad og viste billeder den første gang, han var på besøg hos os. Da vi kom til et billede af indsejlingen til New York, sagde han: Der har jeg været, det er et væmmeligt sted, hvor man ikke kan gå i fred for disse her ducduckramutitter, så er der bedre i København, der kan man da gå mellem husene. Han havde hjulpet Knud Rasmussen til 5. Thuleexpeditionens gennemførelse og på hjemvejen besøgt New York og København. Det var også ham, der interesseret havde kikket på den sabel, kongens adjutant havde ved sin side, og så sagde: Må jeg se din kniv – og kort efter med dyb forundring udtalte: Ja, men den kan jo ikke skære.

Qavigarssuaq fortalte om den 3 år lange 5. Thuleexpedition, at det havde været en dejlig tur, men det faldt ham ikke ind, at han havde været med til at udføre en bedrift, der havde gjort ham verdensberømt.

Så var der gamle Odaq, den sidste, der var tilbage af dem, der havde været med Peary på Nordpolen. Jeg var stolt over at træffe en mand, der havde været på Nordpolen, og spurgte ham, hvordan det havde været: Nuaninguaajo, svarede han med et smil, det havde været meget sjovt. Qakutiaq og Massanguaq kom en forårsdag ind i vor stue for at sige farvel – de ville køre en fornøjelsestur med deres ko-

*Magssanguaq taler med sin mor gennem tarmskindsvinduet
i det ældste hus i Kap Melville.*

Foto: Aage Gilberg

ner. De kørte op gennem de nordligste bopladser og aflagde visitter, videre til Humboltbræen, hvor de skød bjørne, så over til det nordligste Canada og derfra sydpå til den nordligste canadiske politistation. Godt et par måneder senere kom de tilbage og bød på amerikansk tobak. De forklarede smilende om turen, som havde været en dejlig oplevelse. Vi regnede ud, at de havde kørt knapt 4000 km. Og det var bare for sjov.

Ved forårstide tager mange mænd på bjørnejagt i Melvillebugten. For rigtig at få noget ud af det, lader de sig ofte med en nordost drive med en isflage ud på havet, der her er kraftigt opfyldt af isbjerger – ret et bjørnedomæne. Her opholder de sig måske flere uger, før de atter med en sydvest driver ind til iskanten - i et mig bekendt tilfælde 800 km fra det sted, hvor de kørte ud. I al denne tid har de måttet ernære sig selv og hundene ved fangst fra flagen. Ofte har de vel sultet, men næsten altid kommer de hjem med smil og bytte – hvis de da kommer hjem.

Ja, sådan er polareskimoerne. Hvad de præsterer i deres dagligliv er ofte langt mere imponerende end den civiliserede verdens sportsrekorder, hvorpå der ofres avissider og store radioudsendelser.

Men eskimoerne er ganske uimponerede af sig selv. De praler ikke. De er livskunstnere. De er såre realistiske, men tager livet som en leg, opdager så meget, man kan more sig over og er på en smittende måde præget af glæde og tilfredshed. Det hænger vel sammen med denne indstilling, at de er gennemført pålidelige og derfor også barnligt tillidsfulde. Man mærkede ikke den frygt, som siges at beherske så mange naturfolk, ej heller den angst for alt muligt, måske ikke mindst for næstens omdømme, som mere og mere præger det civiliserede menneske. Man havde indtryk af, at de på en smuk, barnlig måde havde tilegnet sig de kristne grundprincipper. Man fik respekt for deres indstilling overfor døden. De skyder den ikke fra sig som en uhyggelig hændelse, man skal møde en gang, når man bliver meget gammel. De regner døden for livets mest absolutte virkelighed og er altid rede til at møde den; de lever da også hver dag med livet som indsats. Når de er alvorligt syge, ved de ganske bestemt, når døden nærmer sig – ofte med større sikkerhed end lægen, og de taler ganske roligt om den.

Da vi i sin tid tog til Thule, udtalte nogle uvidende mennesker til os: At I dog gider tage op til sådanne lavtstående og ukultiverede individer – og sådan et øde, koldt og mørkt land. Jeg håber gennem de glimt, jeg her har forsøgt at give af Thule distriktets vidunderlige natur, den fryd, der følger med at overvinde farer og vanskeligheder og ikke mindst Thuleeskimoernes rige menneskelige egenskaber – at have gjort den postulerede opfattelse helt til skamme. Thuleeskimoernes kultur, deres livsvisdom og hele menneskeværd er af en sådan kvalitet, at man som europæer følte sig ydmyget.

Er det underligt, at vi kom til at respektere, beundre og elske disse mennesker og, at vort sind altid vil være fyldt med taknemmelighed over, at vi lærte dem at kende?

Denne artikel har jo kun kunnet fremtræde som nogle glimt, en lille film, fra en kort periode i midten af de 50 år, der nu er gået, siden Thule blev dansk koloni. Men en periode, hvor vi levede livet intenst med vore polareskimoiske venner. Vi har stadig kontakt med dem og spørger med inderlig interesse nyt fra folk, som siden har været deroppe. Der er sket meget, siden vi forlod Thule, mens det endnu var verdens ende. Vi ved, at man fra både dansk og amerikansk side samvittighedsfuldt har bestræbt sig for ikke at slå for meget i stykker, ikke at ødelægge denne enestående stamme mennesker. Vi ved til eksempel, at man har forskånet dem for spiritusens underminerende virkning og håber, at man stadig vil følge denne linie. Vi håber, at de må forblive et lykkeligt fangerfolk – så forholdsvis uafhængige af butikskost. Det er underligt at vide, at hovedbopladsen nu er en regulær lille by med moderne huse og elektrisk gadebelysning. Det er uundgåeligt, at civilisationen skridter frem, men vi håber, det må ske tilpas gradvist og skånsomt uden for store menneskelige omkostninger.

Inukitsorsuak vil danse en trommedans for gæsterne.

Foto: Aage Gilberg

Da Peter Freuchen nogen tid efter vor hjemkomst blev bekendt med vore oplevelser og erfaringer fra Thuletiden, skrev han i Politiken bl. a. : For mig – og mange andre – har det været lidt med frygt, at vi så staten med sin mere maskinagtige ordning af ledelse og handel overtage det hele. Ville det betyde forlis for befolkningens lykke eller ej? – Svaret foreligger med disse oplysninger. Menneskene i Thule er blot blevet mere betryggede i deres levesikkerhed, hvad det ydre angår, og man får at vide, at de er elskelige og gode, gæstfri og dygtige - nu som alle dage. Her gives et bevis for Danmarks ret til at være de rådende i Grønland. For intet andet land i verden har mage til eksempel. Thule blev anlagt i 1910, nu bor der mennesker, der er bedre udrustet mod naturens evige modstand mod at give føden og varmen, end de var før. Nu er befolkningen også større end før. I Thule som på Grønlands østkyst boede mennesker, hvis stamme truedes med uddøen, den danske stat reddede dem, og nu lever de og er lykkelige. –

Måtte lykken altid trives hos polareskimoerne. Som inuit vil de selv gøre alt for at fastholde den.